

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17 (60)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК 37

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.:наук. зап. Рівнен. держ. гуман. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуман. ун-т; [редкол.: В.В.Вербець, М.С.Янцур, І.Д.Бех та ін.]. — Рівне: РДГУ, 2017. — 332 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем гуманітарної парадигми сучасної освіти, дидактики новітньої школи, соціалізації та ресоціалізації в освітньому просторі, компетентнісної підготовки педагога та використання інноваційних освітніх технологій у дошкільній, загальноосвітній, професійній і вищій освіті.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів, вчителів, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романишина Наталія Васиївна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 29.06.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

Л.П. ПЕТРУК. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассматриваются теоретико-методические основы организации самостоятельной работы студентов высшей школы. Проанализированы различные подходы к определению роли самостоятельной работы в учебно-познавательном процессе. Раскрыты особенности организации самостоятельной работы на примере изучения педагогических дисциплин

Ключевые слова: самостоятельная работа, содержание и структура самостоятельной работы, психолого-педагогическая готовность студентов к осуществлению самостоятельной работы, средства, методы и формы самостоятельной работы, формы контроля самостоятельной работы.

L.P. PETRUK. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF ORGANIZATION OF THE INDIVIDUAL WORK OF THE STUDENTS UNDER THE CONDITIONS OF THE REFORMING OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The article examines theoretical and methodological framework of organization of the individual work of the higher school students. Different approaches to the determination of the individual work in teaching and learning process were analyzed. Peculiarities of individual work organization on example of studying the pedagogical disciplines are revealed. The results of the research make it possible to claim that the aim of performing the individual work is to help students to assimilate theoretical material methodologically correct and with minimum time expenses, so as to acquire skills of solving certain level tasks of academic disciplines. In general, the individual work helps in forming the intellectual qualities of students, vital to the future specialist. It forms a stable need in self-education and facilitates the development of diligence, self-discipline and initiative of the creative personality.

Key words: individual work, contents and structure of individual work, psychologically-pedagogic readiness of students to perform the individual work, means, methods and forms of individual work, forms of the individual work monitoring.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. О.В. Безкорвайна.

Одержано редакцією 18.05.2017 р.

УДК: 371.134:373.3:504

І.О. СЯСЬКА

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано стан реалізації стратегії освіти для сталого розвитку в Україні. Розглянуто досвід зарубіжних країн щодо втілення ідей сталого розвитку у навчальному процесі вищої школи. Обґрунтовано необхідність насичення освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів екологічним змістом, адаптованим до відповідної предметної області. Запропоновано механізми побудови змісту екологічної освіти на засадах сталого розвитку у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна освіта, вищий педагогічний навчальний заклад, екологізація навчального процесу, екологічний світогляд.

На Міжнародних конференціях і Всесвітніх екологічних форумах, присвячених проблемам подолання екологічної кризи й визначенню основних векторів безпечного розвитку суспільства (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.; Йоганнесбург, 2002 р.; Вільнюс, 2005 р.; Київ «Довкілля для природи», 2003 р.; Ріо-де-Жанейро, 2012 р.), обґрунтовано концептуальні основи виходу нашої цивілізації на рівень сталого розвитку і, відповідно, запропоновано внести певні зміни у зміст вищої професійної освіти заради підвищення рівня екологічної компетенції майбутніх фахівців та їх готовності до ефективної професійної, у тому числі й управлінської діяльності. У прийнятих резолюціях наголошується, що основною причиною деструктивних взаємовідносин природи й суспільства є низький рівень екологічної культури й екологічного світогляду спеціалістів, які, як наслідок, не здатні успішно розв'язувати нагальні екологічні проблеми свого регіону та країни в цілому на засадах збалансованого природокористування.

Таким чином, екологічна освіта має важливе значення у побудові змісту системи вищої освіти для забезпечення сталого розвитку суспільства. Цивілізація ХХІ століття змушена переорієнтуватися на новий спосіб життя, формування екоцентричного екологічного світогляду, який спирається екологічні ціннісні орієнтації у ставленні до довкілля. Питання домінування еколого-етичних цінностей над матеріальними потребами, стало безумовним питанням виживання людства. Тому екологізація освіти на сьогодні є пріоритетним механізмом соціально-економічного прогресу та сталого розвитку будь-якої держави.

Світогляд – це «...форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття і діяльності, визначає і сприймає своє місце і призначення в ньому» [8, 575]. І якщо стратегічним завданням екологічної освіти у вищих навчальних закладах є формування екоцентричного екологічного світогляду студентів, то тактичним – формування системи екологічних знань і духовних потреб особистості, яка самовдосконалюється, самореалізується, прагне і сповідує високі ціннісно-екологічні та морально-етичні принципи поведінки і діяльності в оточуючому середовищі. Іншими словами мова йде про створення певного освітнього середовища у ВНЗ, що реалізує всі умови для становлення і розвитку екологічної самосвідомості майбутнього фахівця.

Для реалізації завдань Програми дій «Порядку денного на XXI століття», ухваленої конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро, у 2005 р. було прийнято Стратегію освіти для сталого розвитку (ОСР) Європейської Економічної Комісії (ЄЕК) ООН, в якій наголошується про необхідність включення ОСР в систему багаторівневої освіти та розробку принципів та методологічних засад її реформування [3, 5].

Не зважаючи на актуальність і нагальність поставлених завдань, впровадження стратегії ОСР в Україні здійснюється повільними кроками. Так, група авторів на чолі з О.І. Бондарем розробили проект концепції національної системи освіти для збалансованого розвитку, який і до сьогодні залишається не розглянутим на державному рівні [2]. Науковий аналіз широкого кола проблем, пов'язаних із забезпеченням стійкого розвитку та роль освіти у цьому процесі, її завдання і напрями удосконалення на кожному етапі неперервної освіти і виховання здійснено у фундаментальній колективній праці під редакцією В.Г. Мельника [7].

Разом з тим немає єдиного погляду щодо форми освітнього забезпечення концепції сталого розвитку: частина авторів дотримується думки, що освіта для сталого розвитку має впроваджуватись у навчально-виховний процес як самостійна галузь, інші – у складі екологічної освіти, збагаченої основними положеннями ОСР. Більшість вітчизняних науковців працюють у напрямі надання екологічній освіті якісно нового статусу, коли формування системи екологічних цінностей на основі морально-етичного ставлення до довкілля набуває особливого значення. Так, Н.А. Пустовіт розробила навчально-методичні підходи формування екологічної компетенції школярів у контексті освіти для сталого розвитку. Адже сформованість екологічної компетентності учнів стала інтегрованим показником якості не лише шкільної екологічної освіти для сталого розвитку, а й готовності педагогів реалізовувати її основні постулати у своїй професійній діяльності [4].

Стосовно впровадження ОСР у практику вищої школи, то на сьогодні є низка наукових розробок для підготовки майбутніх фахівців-екологів та студентів технічних ВНЗ. Зокрема, у освітньо-професійні програми підготовки бакалаврів та магістрів спеціальності «Екологія» та для деяких управлінських спеціальностей технічних ВНЗ включено низку дисциплін, присвячених вивченню основ сталого розвитку: «Розробка стратегій сталого розвитку населених пунктів», «Соціально-економічний потенціал стійкого розвитку», «Моніторинг індикаторів сталого розвитку», «Стратегія сталого розвитку» й ін. Наукове і навчально-методичне забезпечення викладання означених дисциплін здійснюється за працями О.І. Бондара, Т.В. Тимочко, Г.Б. Марушевського, Г.О. Білявського, Ю.М. Саталкіна, В.Г. Мельника, М.З. Згуровського та ін. [1; 2; 7]. На викладання даних курсів покладаються надзвичайно важливі завдання: не просто надати певний об'єм знань, але й навчити мислити студентів, прищепити правильні морально-етичні цінності у ставленні до природи, виробити навички приймати управлінські рішення, співзвучні принципам концепції сталого розвитку.

Однак побудова змісту екологічної освіти на засадах сталого розвитку у вищих педагогічних навчальних закладах залишилася поза увагою науковців. Разом з тим перед вищою професійною педагогічною школою стоїть завдання суспільного значення – забезпечити формування системи екологічних знань та готовності майбутніх педагогів до екологічної освіти і виховання підростаючого покоління.

Мета статті: проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо втілення ідей сталого розвитку у навчальний процес вищих навчальних закладів та запропонувати механізми впровадження екологічної освіти на засадах сталого розвитку у систему вищої педагогічної освіти в Україні.

У Стратегії ЄЕК ООН зазначено, що екологічна освіта відіграє базову роль у довгостроковому процесі становлення інтегрованої системи ОСР [5]. За останні 20 років у різних країнах світу запроваджено нові підходи в освіті для сталого розвитку. Зокрема, в університеті Ольстера (Північна Ірландія) з 2003 року започатковано дистанційну магістерську програму «Освіта для сталого розвитку» для вчителів середньої школи. Програма включає чотири модулі: 1) теорія та принципи освіти для сталого розвитку; 2) методика та практичні вправи з освіти для сталого розвитку; 3) економічні, правові та політичні аспекти сталого розвитку; 4) управління в галузі сталого розвитку. Остаточним результатом магістерської програми є виконання дипломної роботи із впровадження освіти для сталого розвитку на локальному рівні.

Міністерство освіти Данії проводить семінари для вчителів із країн Балтійського регіону, пов'язані із впровадженням сталого розвитку у сільському господарстві, енергетиці, зеленому туризмі; кожен семінар спрямований на один із аспектів сталого розвитку. Наприклад, на семінарі «Стале споживання енергії: енергія нового тисячоліття» обговорювались проблеми альтернативних видів енергетики, ефективності виробництва енергії, впливу енергетики на довкілля та здоров'я людей. На практичних заняттях аналізувалося щоденне використання енергії вдома, розроблялися рекомендації із заощадження, відбулася екскурсія на місцеву електростанцію, було проведено оцінку економічної доцільності її роботи та впливу діяльності на довкілля.

У Російському хіміко-технологічному університеті ім. Менделєєва з 1995 року читається курс лекцій «Проблеми сталого розвитку», який включає такі питання: основні поняття та принципи Концепції сталого розвитку; відомості про біосферу Землі та поняття біосфери як динамічної системи; поняття стійкості та врівноваженості динамічних систем; кількісні та якісні критерії сталого розвитку; моделювання розвитку суспільства; проблеми прийняття рішень.

У Болгарії існує мережа екошкіл, яка дістала підтримку Міністерства освіти Болгарії та муніципалітетів. Починаючи з 1998 року, для членів мережі проводяться щорічні конференції «Освіта для сталого розвитку», в яких беруть участь викладачі шкіл, неурядових організацій та співробітники Міністерства освіти. Тематика конференцій – культурні, історичні традиції та міжконфесійні відносини як важливі складові сталого розвитку, роль освітніх закладів у поширенні та сприйнятті інформації про стан довкілля.

В Україні на сучасному етапі також відбувається не лише екологізація системи освіти, а й екологізація усіх галузей економіки. Відтак постає проблема підготовки педагогічних кадрів для екологічної освіти фахівців з різних

галузей господарства та соціальної сфери, здатних втілювати ідеї сталого розвитку у своїй професійній діяльності і повсякденному житті. Виникла потреба насичення освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів усіх без виключення профілів екологічним змістом, адаптованим до відповідної предметної області освіти.

Аналіз сучасного стану екологічної грамотності майбутніх учителів засвідчує, що у значній частині цієї категорії молодих людей переважає утилітарний підхід до природи, проблеми екології не включені в систему особистісних цінностей, не є частиною їхніх моральних переконань, для багатьох із них притаманний пасивно-споживацький рівень взаємодії з природою. Нерідко екологічні знання, отримані в процесі навчання, мають невпорядкований, безсистемний характер, уміння і навички екологічного спрямування носять переважно вузько кон'юнктурне забарвлення, не співвідносяться з аксіологічною життєвою домінантою – гармонізацією суспільства й природи, необхідності збереження як цінності людини, так і навколишнього природного середовища.

Аналізуючи навчальні плани підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» зі спеціальності 014 «Середня освіта» за напрямками підготовки: Математика, Інформатика, Фізика, Хімія, Біологія, Географія, Історія, Українська мова і література, Іноземна мова, Фізичне виховання, ми дійшли висновку, що у нормативній частині планів дисципліни з екологічної освіти відсутні. Слід наголосити, що 5-7 років тому дисципліна «Основи екології» входила до переліку обов'язкових університетських курсів, а в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року одним із стратегічних напрямів розвитку є загальна екологізація вищої освіти [6].

Разом з тим, лише у деяких вищих педагогічних навчальних закладах варіативна частина навчальних планів містить дисципліни «Екологія», «Основи екології», «Соціоекологія», обсяг яких становить всього 3 кредити ECTS. У навчальних планах підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» з зазначеної спеціальності екологічна складова відсутня взагалі. Зрозуміло, що цього недостатньо для формування системи екологічних знань та вмінь студентів, необхідних для ефективної підготовки майбутнього учителя до організації екологічної освіти і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Таким чином, для реалізації поставлених завдань постала потреба у виокремленні шляхів впровадження системи екологічної освіти на засадах сталого розвитку у всіх вищих навчальних закладах, у тому числі і в педагогічних. Пріоритетним напрямом у цьому є екологізація навчального процесу, яка, на нашу думку, має забезпечити умови і можливості для оволодіння студентами науковими знаннями про взаємозв'язки у системі «природа – людина – суспільство»; виховувати розуміння сучасних проблем навколишнього середовища, усвідомлення відповідальності на глобальному, регіональному та локальному рівнях; формувати вміння приймати відповідальні рішення щодо екологічних проблем, оволодівати нормами екологічно доцільної поведінки і діяльності у довкіллі та розвивати ціннісно-мотиваційну сферу особистості у ставленні до природи. Механізми впровадження системи екологічної освіти на засадах сталого розвитку у навчально-виховний процес мають складатися з наступних кроків:

- включення питань сталого розвитку до робочих програм навчальних дисциплін циклу професійно-орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки;
- включення питань сталого розвитку до робочих програм навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки;
- включення до навчальних планів підготовки бакалаврів зі спеціальності 014 «Середня освіта» дисциплін «Основи екології», «Екологічна освіта й виховання в школі» обсягом не менше 6 кредитів та курсу «Стратегія сталого розвитку» для підготовки магістрів;
- залучення органів студентського самоврядування до проведення природоохоронних акцій і заходів, участі в роботі студентського наукового товариства з проблем освіти для сталого розвитку, громадських екологічних організацій.

Викладання означених курсів має базуватися на наступних принципах: цілісності, неперервності, системності і систематичності, які загалом спрямовані на формування цілісної наукової картини світу, що розкривається у взаємодії природничонаукового і соціогуманітарного знання; міждисциплінарності й інтегративності, що сприятиме усвідомленню універсальної цінності природи і себе, як складової її частини, засобами як гуманітарних і соціальних, так і природничих та технічних навчальних дисциплін; принцип регіональності – передбачає висвітлення екологічних проблем не лише на глобальному, національному, а й на краєзнавчому рівнях; принципах спрямованості навчання на розвиток ціннісно-мотиваційної та діялісно-практичної сфери особистості – забезпечують становлення всебічно освіченої соціально активної особистості.

У процесі викладання пропонованих навчальних дисциплін впроваджуються нові підходи освіти для сталого розвитку і реалізуються можливості студентів: висловлювати та відстоювати власну точку зору; мислити критично; робити обґрунтований вибір між альтернативами; вчитися працювати в команді, домовлятися та поважати демократичні рішення.

Студентська молодь – це активна частина суспільства, яка, зазвичай, добре обізнана з екологічними проблемами свого регіону та займає активну громадську позицію щодо їх підняття і вирішення. Однак, зважаючи на сьогоденні реалії, для подолання екологічної кризи необхідно володіти сумою екологічних знань, заснованих на новій екоцентричній системі цінностей у ставленні до природи. У даний час екологічні знання, екологічне мислення, екологічні ідеї перетворюються в матеріальну силу прогресивного розвитку науки, техніки і культури і стають рушійною силою сталого розвитку суспільства.

Таким чином, в сучасних умовах вже виникають питання не тільки про розвиток і вдосконалення екологічної освіти, а про новий її статус і важливу роль у розбудові системи освіти для сталого розвитку, коли формування екологічної етики та моралі набувають особливого значення й все більше хвилюють світову громадськість. На

педагогічні заклади вищої освіти покладається надзвичайно важливе завдання: не просто надати доступ до знань, але й навчити мислити та прищепити правильні моральні принципи, прийняті суспільством. Саме звичка піклуватись про довкілля має бути базовою в нормі поведінки будь-якої людини, яку необхідно розвивати з ранніх років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Згуровский М.З. Система подготовки студентов в области устойчивого развития в НТУУ КПИ / М.З. Згуровский, Г.А. Статюха // Збалансований (сталий) розвиток України – пріоритет національної політики: м-ли Всеукр. наук. екологічної конференції, 26 жовтня 2010 р. – К.: Центр екологічної освіти і інформації, 2010. – С. 413-417.
2. Концепція національної системи освіти для збалансованого розвитку / О.І. Бондар, Т.В. Тимочко, Г.Б. Марушевський [та ін.] // Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги. – 2011. – № 9. – С. 15-19.
3. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.) / пер. з англ. – [2-е вид.]. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
4. Пустовіт Н.А. Екологічна компетентність як мета освіти в інтересах збалансованого розвитку / Н.А. Пустовіт // Збалансований (сталий) розвиток України – пріоритет національної політики: м-ли Всеукраїнської наукової екологічної конференції, 26 жовтня 2010 р. – К.: Центр екологічної освіти і інформації, 2010 – С. 401-405.
5. Стратегія СЕК ООН з освіти в інтересах збалансованого розвитку // Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги. Серія «Екологічна освіта і виховання». – К.: «Аспект-Поліграф», 2006. – № 3. – С. 40.
6. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.
7. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник / под. ред. проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: Университетская книга, 2009. – 1216 с.
8. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

REFERENCES

1. Zhurovskyy M.Z. Systema podhotovky studentov v oblasti ustoychyvoho rozvytyya v NTUU KPY / M.Z. Zhurovskyy, H.A. Statyukha // Zbalansovanyy (stalyy) rozvytok Ukrayiny – priorytet natsional'noyi polityky: m-ly Vseukr. nauk. ekolohichnoyi konferentsiyi, 26 zhovtnya 2010 r. – K.: Tsentr ekolohichnoyi osvity i informatsiyi, 2010. – P. 413-417.
2. Kontseptsiya natsional'noyi systemy osvity dlya zbalansovanoho rozvytku / O.I. Bondar, T.V. Tymochko, H.B. Marushevskyy [ta in.] // Biblioteka Vseukrayins'koyi ekolohichnoyi lihy. – 2011. – № 9. – P. 15-19.
3. Programa dij «Poryadok dennij na XXI stolittya»: Uxvalena konferenciyeyu OON z navkoly'shn'ogo seredovy'shha i rozvy'tku v Rio-de-Zhanejro (Samit «Planeta Zemlya», 1992 r.) / per. z angl. – [2-e vy`d.]. – K.: Intelsfera, 2000. – 360 p.
4. Pustovit N.A. Ekologichna kompetentnist` yak meta osvity` v interesax zbalansovanogo rozvy'tku / N.A. Pustovit // Zbalansovany`j (stalyy) rozvy`tok Ukrayiny` – priory`tet nacional`noyi polity`ky`: m-ly` Vseukrayins`koyi naukovoyi ekolohichnoyi konferenciyi, 26 zhovtnya 2010 r. – K.: Centr ekolohichnoyi osvity` i informaciyi, 2010 – P. 401-405.
5. Strategiya YeEK OON z osvity` v interesax zbalansovanogo rozvy'tku // Biblioteka Vseukrayins'koyi ekolohichnoyi ligy`. Seriya «Ekologichna osvita i vy`hovannya». – K.: «Aspekt-Poligraf», 2006. – № 3. – P. 40.
6. Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` vid 25 chervnya 2013 roku № 344/2013 [Elektronnyy resurs]. – Rezhum doctupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Nazva z ekranu.
7. Ustoichivoe razvitie: teoriya, metodologiya, praktika: uchebnik / pod. red. prof. L.G. Mel'nika. – Sumy: Universitetskaya kniga, 2009. – 1216 p.
8. Filosofs`ky`j slovny`k / za red. V.I. Shy`nkaruka. – K.: Golov. red. URE, 1986. – 800 p.

И.А. СЯСЬКАЯ. ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ НА ПРИНЦИПАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

В статье проанализировано состояние реализации стратегии образования для устойчивого развития в Украине. Рассмотрен опыт зарубежных стран по воплощению идей устойчивого развития в учебном процессе высшей школы. Обоснована необходимость насыщения образовательно-профессиональных программ подготовки будущих учителей экологическим содержанием, адаптированным к соответствующей предметной области. Предложены механизмы построения содержания экологического образования на принципах устойчивого развития в высших педагогических учебных заведениях.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологическое образование, высшее педагогическое учебное заведение, экологизация учебного процесса, экологическое мировоззрение.

I.O. SYASKA. INTRODUCTION OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS ON THE BASIS OF STEADY DEVELOPMENT

The article the state of implementation of the strategy of education for steady development in Ukraine are analyzed. The experience of foreign countries regarding the implementation of ideas of steady development in the educational process of higher education are considered. Substantiates the need of saturation of educational professional training programs for future teachers of the ecological content adapted to the respective subject area. The mechanisms of constructing the content of environmental education in higher pedagogical educational establishments on the basis of steady development are offered.

Key words: steady development, environmental education, higher pedagogical educational establishment, the greening of the educational process, an ecological world of view.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Н.Б. Грицай.
Одержано редакцією 05.05.2017 р.

ЗМІСТ

Павелків Р.В. Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом.	3
Малафійк І.В. Суб'єктність як якість сучасної освіти.	6
Руденко В.М. Зміст вищої освіти як предмет педагогічного проектування в контексті культури.	11
Беленька Г.В. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання в університеті.	15
Лінник О.О. Закономірності та принципи педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.	19
Пелех Ю.В., Непеляк М.С. Глобалізаційний вимір сучасного вищого навчального закладу: інноваційний погляд.	22
Волинець К.І. Людський капітал як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу.	25
Оксенюк О.В. Науковий парк у системі освітологічної підготовки фахівців.	29
Мищенко Т.О., Стадник Н.В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти.	32
Петрук Л.П. Теоретико-методичні основи організації самостійної роботи студентів в умовах реформування вищої освіти в Україні.	37
Сяська І.О. Впровадження системи екологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах сталого розвитку.	40
Гнедко Н.М. Технології віртуальної та доповненої реальності в освітньому середовищі вищого навчального закладу.	44
Булгаков В.П. Теоретико-методологічні засади педагогічної творчості та майстерності в умовах інформаційного суспільства.	48
Серковска-Монка Ядвіга Що нейронаука може внести до дидактики?.	51
Карпенчук С.Г. А якщо звернутися до «Пампедії»	55
Белова С.А. Педагогіка співробітництва у практиці експериментальних Бременських шкіл 20-х рр. ХХ ст.	60
Галатюк М.Ю. Цикл навчального пізнання – основа моделювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з природничих предметів.	64
Остапчук М.В. Методика теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.	67
Мороз Л.В., Трофімчук В.М., Василькевич С.С. Використання методу портфоліо в практиці навчання іноземної мови.	71
Шевчук О.А. Формування валеологічного світогляду старшокласників загальноосвітнього навчального закладу щодо усвідомлення сутності дорослого життя.	75
Плисюк О.Р. Методичні аспекти диференційованого навчання математики в старшій школі з врахуванням різниці в темпі засвоєння знань під час самостійної роботи учнів.	77
Галатюк Т.Ю. Формування методологічної культури старшокласників на основі діяльнісного підходу до вивчення природничих предметів.	82
Совгар О.М. Захист українського шкільництва в діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття.	86
Дубич К.В., Данилюк К.В. Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями.	89
Ставожинська-Гжондел Марія Багатокультурний діалог в контексті дитячої міграції як виклик сучасній школі.	92
Нечипорук Л.І. Проблема ресоціалізації дітей із сімей вимушених переселенців.	96
Лукаsevич Роланд Педагогічні й етичні аспекти дослідження безпритульних методом спостереження з неявною участю.	99
Павелків В.Р. Формування деструктивної поведінки підлітків як наслідок десоціалізації.	103
Бриндіков Ю.Л. Реабілітація як сфера професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери.	106
Слозанська Г.І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування «casework» як методу соціальної роботи в територіальній громаді.	111
Левчук І.Б. Рефлексійний вплив соціально-психологічного театру в профілактично-корекційній роботі соціального педагога.	114
Лехолетова М.М. Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності.	118
Косарева О.І. Діагностика рівня розвитку соціальної компетентності як комплексної характеристики особистості майбутнього педагога.	122
Марчук Г.В. Дошкільний навчальний заклад як центр формування соціального досвіду старших дошкільників.	125
Найда Р.Г. Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу.	129
Конончук Д.І. Соціально-педагогічна підтримка у формуванні безпечної поведінки підлітків у оздоровчих таборах.	132
Катеринюк В.І. АРТ-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків. ...	136
Кононко О.Л. Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу.	139

Мирончук Н.М. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи.	145
Дзюбишина Н.Б. Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх хореографів.	149
Волинець Ю.О. Стаднік Н.В. Формування професійно-дослідницької компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.	153
Маліновська Н.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку.	157
Романенко Л.В., Романенко К.А. Підготовка майбутнього вчителя до формування алгоритмічної компетентності молодших школярів як наукова проблема.	160
Косарева Г.М. Діагностика сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів.	163
Козачук М.В. Формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.	167
Калаур С.М. Використання проблемних ситуацій та завдань під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язування професійних конфліктів.	171
Коваленко О.В. Управлінські ситуації як засіб підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності.	175
Грицай Н.Б. Дидактика біології як базова дисципліна у методичній підготовці майбутніх учителів біології: європейський та український контекст.	180
Чувасова Н.О. Проблемно-креативні ситуації в структуруванні змісту природничих дисциплін як засіб розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хімії та біології.	184
Хміль Н.А. Зміст і структура професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі.	189
Павлюк Н.П. Ділове спілкування як основа комунікативної культури студентів, викладачів у вищих навчальних закладах.	193
Джеджер К.В. Дефініції «Ділове спілкування», «Професійне спілкування», «Професійне ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.	197
Степанова О.І. Компетентісно-орієнтований підхід при викладанні культури мовлення майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів у контексті гуманізації освітнього процесу вищів.	201
Козлюк О.А. Стан підготовки майбутніх вихователів до формування гуманістичної спрямованості спілкування дошкільників.	205
Падалка О.І. Когнітивний компонент у структурі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.	208
Федорова Н.В. Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів у процесі професійної підготовки.	211
Янцур М.С. Гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.	215
Галатюк Ю.М. Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності.	222
Горонаха Н.М. Організація педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»: компетентнісний аспект.	225
Мельничук О.В. Педагогічні здібності викладача вищого навчального закладу.	230
Павелків К.М. Професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови: сутність, зміст, структура.	232
Мосейчук Ю.Ю. Психолого-педагогічні підходи до педагогічного проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я.	236
Ващенко О.М. Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи.	240
Мондич О.В. Методика формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів з анатомії та фізіології людини.	244
Конончук О.А. Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти як умова попередження агресивної поведінки дошкільників.	247
Руденко Н.М. Формування конфліктологічної культури студентів на заняттях спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці».	252
Володько Т.К. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи засобами виставкової діяльності.	255
Тюска В.Б. Самореалізація майбутнього педагога – організатора дозвілля у клубній діяльності.	258
Ваколюк А.М., Дутчак В.В. Вплив фізичної культури на формування всебічно розвинутої особистості.	262
Юрчук О.І. Педагогічні умови підготовки студентів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах.	265
Войтович О.В. Сутність емоційної саморегуляції вихователя дошкільного закладу.	269
Осипчук О.П. Педагогічні умови формування моральної поведінки у молодших школярів.	272
Дуброва А.С. Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог.	275
Станіславчук Н.І. Формування етичної компетентності студентів у вищій школі.	278
Луцик Г.О. Готовність майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки як теоретична проблема.	280

Горохівська Т.М. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз.	284
Воронцова І.В. MIND MAP як засіб підвищення ефективності графічної підготовки студентів технічних коледжів.	288
Сушенцева Л.Л. Інтегровані предметні навчальні комплекси як основа формування професійної мобільності педагога професійного навчання машинобудівного профілю.	291
Давидович В.О., Томаш В.В. Сучасні підходи в організації групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на заняттях з машинобудівельних дисциплін.	296
Дичківська І.М. Теоретичне обґрунтування змісту рефлексивного компонента готовності до інноваційної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.	300
Яницур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства.	303
Вертугіна В.М., Пугач А.Ю. Формування просторових уявлень у дітей п'ятого року життя (на матеріалі об'єктів екологічної стежини).	306
Глінчук Ю.О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до запобігання учнівського травматизму.	309
Павлюк Т.О. Використання елементів народної математики в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.	313
Семеняко Ю.Б. Емпіричне дослідження виховання культури споживання медіа-продукції у дітей старшого дошкільного віку в сім'ї.	316
Романюк А.А. Реалізація вчителями початкових класів принципу наочності в освітньому процесі початкової школи.	320
Артемова Ю.І. Методичні основи навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	323
Відомості про авторів.	327